

Varga Zoltán

Képregény és film tükröztetése

Szerző

Varga Zoltán

ELTE BTK, filmelmélet és filmtörténet - magyar szak

E-mail: frankgalvin@freemail.hu

Varró Attila

1970-ben született Szolnokon. 1994-ben végzett Szegeden a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola angol szakán. 1998 óta a *Filmvilág* munkatársa.

2006-ig filmtörténetet tanított az esztergomi Vitéz János Tanítóképző Főiskolán, műfaji filmes kurzusokat tart az ELTE filmelmélet és filmtörténet szakán.

Filmes tárgyú írásai a *Filmvilág*ban, a *Metropolis*ban, a *Café Babel*ben, az *Enigmá*ban, a *Médiamix*ben és a *Filmtett*ben jelentek meg.

Képregény és film tükröztetése

[Varró Attila: *Kult-comics. Válogatott*

Mozinet-könyvek, 2007.]

Stan Lee – Jack Kirby: The Marvel Masterworks – The Fantastic Four

Valaha, hogy a filmet elfogadtassák művészetként, és sajátos eszközeit lehatárolhassák, mind az alkotók, mind a teoretikusok szívesen vizsgálták a filmet a színházzal, a festészettel és az irodalommal való hasonlóságok és különbségek függvényében. Érdekes módon a vizuális és/vagy narratív médiumok mellett még a zenével való összevetést is előbb dolgozták ki, minthogy terítékre került volna a film kapcsolata a szinte vele egyidőben kibontakozó és elterjedő médiummal, a képregénnyel. A képregény, ha lehet, még nehezebb utat jár/t be, hogy értékeit elismerjék, és művészetként is elfogadják. Míg valaha a film presztízisének kérdése a kanonizált kifejezésformákkal és meg nem kérdőjelezett kulturális javakkal (irodalommal, színházzal, festészettel) való rokonságának hangsúlyozásához is kötődött, ma már – részint – a film jelent(het)i azt az elfogadott médiumot, amellyel összevetve immár a képregény küzd saját értékeinek el- és felismertetéséért. Ez természetesen korántsem az egyetlen kapcsolódási pont más médiumokhoz, és nem is a kizárólagos muníció a képregény polgárjogi harcában – ugyanakkor, mégis talán a legkézenfekvőbb analógia, hiszen mint Varró Attila írja a *Kult-comics* előszavában: „*A képregény vizuális nyelve épp olyan árnyalt módon képes fogalmazni, mint a filmé, mindössze megfelelő nyitottsággal és érzékeny tekintettel kell rácsodálkoznia*” (13.). A képregény gyakorlatilag nem leegyszerűsíti a vizuális és verbális közlésmódot – éppen ellenkezőleg, merőben új, a bonyolultságtól sem mentes, sokszor igen komplex kapcsolatait dolgozza ki. A képregény tehát – akárcsak a film – a vizuális és a verbális információközlés lehetőségeit gyarapítja, ennek új útjaira invitál. Miként a film közlésrendszerét is ismerni kell a minél teljesebb dekódolás érdekében, úgy

ez a képregényre sem kevésbé érvényes. Varró könyve arról is meggyőző, hogy a képregény értő befogadásában valahol a képzőművészeti, az irodalmi és a filmes elemző- és befogadókészség szintézisére is szükség van/lehet, illetve mindezek hozzájárulhatnak egy sajátos médium különlegességeinek megértéséhez.

Talán nem túlzás azt állítani, hogy aki a képregénnyel elmélyülten foglalkozik, netán kifejezetten tudományos igényességgel közelíti meg ezt a médiumot, az hasonló ellenállásba ütközhet, értetlenkedéssel, fejcsóválással és megmosolygással találhatja magát szembe, mint akik kanonizálása előtt hasonlóképpen közelítettek a filmhez (illetve, bizonyos fokig, akik a mai napig a tömegfilmmel foglalkoznak ekként). Különösen igaz ez a magyar kulturális/teoretikus életben. Varró Attila gyűjteményes kötete ekként egy különösen fontos állomása a képregény magyarországi emancipációjának, rehabilitációjának folyamatában – s egy sajátos színfolt a filmes szakkönyvkiadásban. Varró Attila képregény-interpretációja ugyanis elválaszthatatlan a filmes gondolkodástól, a filmes utalásrendszer, analógia alapos kidolgozásától. Varró könyve bár a legkevésbé sem száraz és objektív tudományos szakmunka, a kötetben található esszék messze meghaladják a szimpla ismeretterjesztést. A kötet csúszásán ötvenötödik a rajongó, tárgyilagosabb megközelítés.

John Wagner – Vince Locke: A History of Violence

Az idén megjelent, zsebkönyv-formátumú kötet, a *Kult-comics* Varró Attila 2004 ősze óta a *Mozinet Magazin*ban publikált képregény-témájú írásainak gyűjteménye, amely mintegy hatvan év alkotásait gyűjti csokorba. Az előszóban és a könyv ajánlójában ígért harminccal szemben azonban huszonkilenc esszét találhatunk (vagyis a kötetben szereplő írások száma csak a bevezetővel együtt éri el a harmincat). Ez a huszonkilenc írás három kontinens képregény-termése között oszlik el: tizenhat tételt kap Amerika, hat ismertető Európához kötődik, hét esszé pedig a japán felhozatalból válogat. A kötet címe kultikusként számon tartott képregények ismertetését ígéri, s az olvasó maradéktalanul elégedett lehet a fősorakoztatott képregények sokszínűségével, igazán heterogén palettájával – mindenki megtalálhatja tehát azokat a munkákat, amelyek ízléséhez, érdeklődéséhez leginkább közel állnak. Gyerekközönség számára is ajánlott-ajánlható munkáktól

(pl. Stan Lee – Jack Kirby: *The Marvel Masterworks – The Fantastic Four*) a különböző okokból inkább az érett korosztály vagy kifejezetten a felnőttek érdeklődésére számot tartó munkáig (pl. Guido Crepax erotikus képregényei; John Wagner – Vince Locke: *A History of Violence*) roppant széles a skála. Ez a kötet egyik legnagyobb értéke, a válogatás üdítő sokfélesége ugyanis nemcsak a kötet belső összetettségét eredményezi, hanem rálátást enged magának a képregénynek a, ha úgy tetszik, polifunkcionális jellegére is, műfaji sokszínűségére. Ekként például akik a képregények felé a kereskedelmileg talán leginkább számottevő műfajok, úgy mint a szuperhős-történetek felől közelítenek, s ez alapján (is) tartják ezt a médiumot kifinomulatlanoknak, már ezen a ponton fölülbírálhatják a téves leegyszerűsítést. A képregények univerzuma a szuperhős-szériákon túl egyaránt magába foglalhat mizantróp szatírákat (Daniel Clowes: *Ghost World*), torokszorító privátdramákat (Neil Gaiman – Dave McKean: *Violent Cases*) és bizarr erotikus rémlátomásokat (Maeda Tosio: *Urocskidódszi*) – s ezzel még csak néhány lehetséges alternatívát soroltunk föl. A terjedelem is hasonlóképpen széttartó: Bill Watterson néhány panelből építkező *Kázmér és Hubá* jától a több ezer oldalra rúgó *mangák*ig ível a lehetséges képregény-terjedelem. Az esszéket végigböngészve tehát k

méhez hasonló –
ig és stilizációig, az
ráció fölszámolásáig; a

komplexitásáról: a reali
egyszerűségtől az intell
„kis” formától a monun

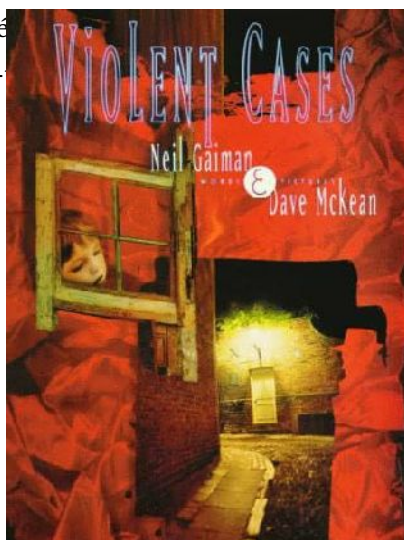
GH
ST
WO
RLD

Daniel Clowes

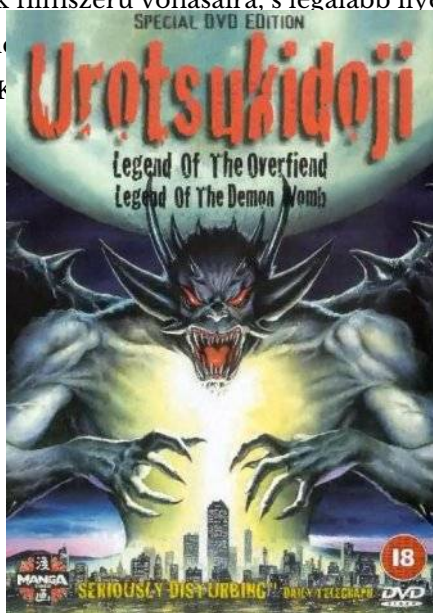
A kötet természetesen nemcsak a képregény-műfajok minél szélesebb lefedésű szerepeltetésével késztet nyitott és pozitív állásfoglalásra a képregénnyel kapcsolatban – már akinél ez nincs meg, mert ha megvan, akkor viszont megerősít benne. Az egyes képregények alapos bemutatása a kulcsa annak, hogy el- és felismerjük a bennük rejlő értékeket. A képregények elemzése – a terjedelmi kereteken belül – rendkívül alapos, lényegretörő és szemléletes. Külön értéke az esszék megközelítésének, hogy nem egy kaptafára készültek: az egyes képregényeket a szerző nem ugyanazon szempontrendszer előre megszabott forgatókönyve szerint vizsgálja, hanem hagyja érvényesülni az egyes művek által inspirált megközelítéseket – az elemzés igazodik a képregényekhez, s nem a képregények kerülnek az elemzés prése alá. Ennek az is a következménye, hogy nem minden képregényre jut ugyanannyi oldal – bár látványos eltérés nincs az egyes esszék terjedelme között. Varró azonban következetesen érvényesít néhány állandó szempontot: a művek vizuális-grafikai kidolgozásának bemutatása, a szerző és a rajzoló pályáján az adott kötet pozicionálása valamennyi ismertetőben helyet kapnak, s persze rendszeresek az utalások a film- és képregénytörténetre. A magyarul sajnos döntő többségükben hozzáférhetetlen munkák vizuális jellegzetességeit az esszék állításai mellett szemléletesen választott képkockák, oldalak vagy oldalrészletek is bemutatják. A képregény-világ terminus technicusai is rendre felbukkannak (pl. *fine line* stílus, negatív tér), s bár ezeket meg is magyarázza a szerző, nem lett volna haszontalan függelékként egy glosszárium, melyben külön-külön is föllelhetők ezek a fogalmak. Egy ilyen glosszárium különösen hasznos lett volna a japán szakkifejezések követhetősége érdekében is.

Ami az egyes alkotói munkákban való pozicionálást, valamint a film- és képregénytörténeti utalásokat illeti, Varró Attila tárgyi fölkészültsége példaértékű. Még ha nem is célja – pontosabban nem is lehetett célja – a válogatásnak, mégis az egyes esszék által kínált információ-mozaikokból egy viszonylag koherens képregény-olvasó, a vissza- és előreutalások, zése által.

A történeti perspektívát ráadásul az is segíti, hogy az egyes blokkok kronológiai rendben mutatják be a műveket (s minden esetben föl vannak tüntetve a kiadás adatai is, ahol lehetséges, az újrakiadás adataival). Ugyanakkor a szövegekben az információk bősége néha már-már a túlادagolás felé közelít, s ez különösen akkor válik szembeötlővé, amikor az információk a szerző által előszeretettel alkalmazott többszörösen összetett, hosszú mondatok építőelemeit jelentik. Varró olvasmányos és élvezetes stílusa időnként tehát nehézkessé válik az információk – legyenek azok képregényadatok vagy találó jelzők – zsúfoltsága miatt. A stílus még egy módon törik meg olykor; talán nem is a legpontosabb törésről beszélni, mert az oldott és olvasmányos közlésmódtól ez nem is olyan idegen jelenség, mégis kevésbé szerencsés: a szakszöveg igényességét néhány helyen túlon túl köznyelvi fordulatok zökkentik ki (pl. a „*cuccai*” kifejezés a 47. oldalon, a „*könnyebb követni őket, mint kondenzcsíkot a nyári Hortobágy egén*” hasonlata a 101. lapon) vagy akár vulgáris szóhasználat csorbítja (112., 132.).

Érdekes a kötetben érvényesített film/képregény összefonódást részletesebben megnézni. Varró az előszóban deklarálja, hogy a kötet írásainak „legfontosabb közös vonásait az jelenti, hogy elsődlegesen a film és képregény kapcsolatán keresztül próbálják felvázolni az utóbbi médium sajátosságait, legyen szó a vizuális megformálásról, a történetvezetésről vagy akár a szerzőiség jelenlétéről: analógiái többnyire a film világából kerülnek ki, noha legalább ennyi tanulsággal szolgálnának a képzőművészeti és irodalmi párhuzamok is” (13.). S bár mennyiségét tekintve csakugyan a filmes utalások dominálnak, akad példa az irodalomból vett telitalálatos analógiára is, lásd az *Akira* és a *Godot-ra várva* összezsengését (217.), illetve a *Kázmér és Huba* „képletét”, a *Szerény javaslat* és a *Dennis, a komisz ötvöze*séeként (69.). Varró ekként – ahol ez indokolt – ráirányítja a figyelmet az egyes képregények filmszerű vonásaira, s legalább ilyen érdekes, ha az egyes képregényművészek és filmrendezők teszik azt Frank Miller és Orson Welles, Alan Moore és Stanley Kubrick, vagy Kurosava Akira esetében.

Az pedig különösen találó és továbbgondolásra késztető, amikor a képregény-sorozatok tendenciáit, a médium sajátosságainak változásait párhuzamba állítja az aktuális korszak filmtermésének trendjeivel – mint a harmincas évek populáris filmje és a tömegképregény, illetve a hetvenes évek szociothrillerei és a *Punisher*, vagy Crepax képregényei és a szexfilm között. A képregény/film átfedést erősítendő, rendszeresen kapunk egy verziót arról, hogy filmként mi állna a legközelebb az adott képregényhez. Ezek a szellemes analógiák az esetek többségében nagyon találóak, de néha erőltetettnek hatnak – egy alkalommal ez a gesztus mint „kötelező filmes hasonlat” (104.) kerül elő; talán nem is kellene, hogy mindig kötelező legyen. Ha úgy adódik, egy ilyen hasonlat önmagában is rengeteget el tud mondani egy-egy műről – az *A History of Violence* kapcsán például azt olvassuk, hogy „olyan, mintha Pasolini vérfagyasztó hatyúdálához Sade-adaptáció helyett egy cinikus, kíméletlen Jim Thompson bűnügyi regényt választott volna” (121.); máskor azonban valamivel kevésbé meggyőzőek (mint pl. a *Hardcore* esetében [63.]). Az azonban vitathatatlan, hogy mind a filmről, mind a képregényről való lenyűgöző tudását a szerző a legnagyobb természetességgel képes összefonni, egymásban tükröztetni a kettőt.

Aki tehát eddig nem fedezte föl magának a képregények világát, ez után a kötet után alighanem kedvet kap hozzá. Ezt a kötet függelékében található, magyar nyelven megjelent írásokat fősorakoztató irodalomjegyzék is elősegítheti. A *Kult-comics*ban is föltüntetett, további tájékozódásra javasolt könyvek mellett érdemes megjegyezni, hogy immár Scott McCloud – Varró kötetében is ismertetett – alapkönyve, *A képregény felfedezése* is kapható magyar nyelven. A képregények alaposabb, a film felől (is) történő megismerését pedig Varró Attila írásaival érdemes kezdeni.

© Apertúra, 2007. Ősz | www.apertura.hu

webcím: <https://www.apertura.hu/2007/osz/varga/>

